

ENUMA ANU-ENLİL KEHANET SERİSİ IŞIĞINDA ESKİ ÇAĞ MEZOPOTAMYA İNSANININ DEPREM ALGISI

 Harun DUMAN^a

Öz

Eski Çağ Mezopotamya’da, birçok alanda olduğu gibi gök bilimi ve astroloji konusunda da kendini geliştiren uzmanlar vardı. Gelecekte haber verirken farklı yaklaşımlar kullanan dönemin kahinleri, böylelikle gelecek ile ilgili bir vizyon sahibi olmayı amaçlamışlardır. Bunun bir aracı olarak da memleketlerinde meydana gelen depremler ile ilgili kehanetlerde bulunmuşlardır. Çivi yazılı metinler incelendiğinde deprem kehanetleri ile ilgili en çok bilgi, *Enuma Anu-Enlil* (Bir Zamanlar Anu-Enlil) adlı kehanet serisinde bulunmuştur. Bu seride daha çok göksel olaylar ile ilgili kehanetlere yer verilmiştir. Depremle ilgili kehanetler ise bu serinin 22. ve 47. tabletlerinde bulunmuştur. Bunun yanında kehanette bulunurken de “eğer x olursa; sonucu y olur” gibi bir formül kullanılmıştır. Günümüzde dünyada meydana gelen ve birçok can kaybına neden olan depremler konusunda Eski Çağ Mezopotamya insanı da aynı kaderi yaşamıştır. Bu yaşadıkları trajediyi de tanrıların bir cezalandırması olarak yorumlamışlardır. Kâhinler, yaptıkları kehanetler sonucunda ortaya çıkması muhtemel veya olağanüstü olayları sıralamışlardır. Göksel kehanette bulunmak için de gökyüzünü çok detaylı şekilde incelemişler ve günümüze kadar gelecek olan çivi yazılı tabletlere yazmışlardır. Bütün bunlar dikkate alınarak ve Eski Çağ’da Mezopotamya’da kâhinlerin yaptığı kehanetler incelenerek dönemin insanının deprem bakış açısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enuma Anu-Enlil, Kehanet, Astroloji, Gök.

EARTHQUAKE PERCEPTION OF ANCIENT MESOPOTAMIAN PEOPLES IN THE LIGHT OF THE PROPHECY SERIES ENUMA ANU ENLIL

Abstract

In ancient Mesopotamia, as in many other fields, there were those who developed themselves in astronomy and astrology. The oracles of the period, who used different solutions that foretold the future, aimed to have a vision of the future. As a means of this, they naturally made prophecies about earthquakes that occurred in their country. When the cuneiform texts are examined, the most information about earthquake prophecies is found in the prophecy series *Enuma Anu-Enlil* (Once Upon a Time Anu-Enlil). In this series, prophecies about celestial events are mostly included. Prophecies about the earthquake were found in the 22nd and 47th tablets. In addition, while prophesying, "if x happens; A formula such as "the result will be y" is used. The ancient Mesopotamian people suffered the same fate regarding the earthquakes that occurred in our world today and caused many casualties. They also interpreted this tragedy as a punishment from the gods. Oracles, listed possible or extraordinary events that could occur as a result of the prophecies they made. In order to make

^aDr., Bağımsız Araştırmacı, duranharun63@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 30.08.2023, Makale Kabul Tarihi: 21.11.2023

heavenly prophecies, they examined the sky in great detail and wrote it on cuneiform tablets that have survived to the present day. Taking all these into consideration and by analysing the prophecies made by the oracles in Ancient Mesopotamia, the perspective of the people of the period on earthquakes was tried to be revealed.

Keywords: Enuma Anu-Enlil, Prophecy, Astrology, Sky.

Giriş

Deprem, yer kabuğunda beklenmedik bir zamanda oluşan enerji sonucunda ortaya çıkan sismik dalgalanmalar ve bunların yeryüzünü sarsması sonucunda meydana gelen doğal bir olaydır. Bu bağlamda ortaya çıkan sismik olayın frekansı, türü ve büyüklüğü depremin şiddetini belirler. Geçmiş 4 binyıl boyunca depremden dolayı tahmini olarak 4 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bu rakam bile yaşanan doğal afetin ne kadar etkileyici olduğunu göstermektedir. Yeryüzünde meydana gelen depremlerin yüzde 90'ı tektonik depremlerdir. Anadolu ve çevresinde meydana gelen depremler de bu gruba girer (Güçlüer, 2023, s. 209).

Eski Çağ Mezopotamya'sında belgelenen en eski depremlerden biri Asur başkenti Ninova'da meydana gelmiş ve I. Salmanassar (MÖ 1274-1245) döneminde kaydedilmiştir. Yaşanan bu felaketten dolayı İstar Tapınağı'nın Aslanlı Kapısı zarar görmüştür. Deprem gibi kötü doğa olaylarının tanrıların bir cezalandırması olarak gören Eski Çağ Mezopotamya insanı, bu cezaları önlemek veya aza indirmek için bir Namburbi ritüeli¹ yapardı. Ritüele; kral, saray görevlileri, bürokratlar, din adamları katılırdı ve bizzat kralın kendisi bu ritüelin başında bulunurdu (Mandacı, 2020, s. 101).

Eski Çağ Mezopotamya insanı, göksel kehanetler konusunda kendisini dönemine göre oldukça geliştirmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri Enuma Anu-Enlil adlı göksel kehanet serisidir. Enuma Anu-Enlil, "Bir Zamanlar Anu-Enlil" manasına gelir. Mezopotamya insanının göksel incelemeler bağlamında bilim dünyasına kazandırdığı astronomik ve astrolojik çalışmalarda bir ilk teşkil eder. İçeriğinde yedi bine yakın gök ve gök olayları ile ilintili kehanet mevcuttur. Toplamda yetmiş tane çivi yazılı tableten oluşur. Bunlar içerisinde; Ay (Nanna Suen/Sin) ile ilgili kehanetler, Güneş (Utu/Şamaş), hava veya fırtına (İşkur/Adad) ile ilgili kehanetler ve gökyüzündeki gözle görülen diğer gezegenler olan; Mars (Nergal/Gir.unu.gal), Merkür (Nabu/Udu.idim.gu.ud), Satürn (Ninurta/Udu.idim.sag.uş), Venüs (İstar/Dilbat-Dele-bat), Jüpiter (Marduk/Sag.me.gar) gibi gezegenlerin günlük, haftalık, aylık veya yıllık hareketleri ile ilgili kehanetler mevcuttur. Enuma Anu-Enlil kehanet serisi, Akadlı Sargon (MÖ 2270-2215) döneminde yazılmaya başlanarak Yeni Babil ya da Keldaniler dönemine (626-529) kadar yazılmaya devam etmiştir. Bu gelenek, özellikle Keldaniler aracılığı ile Yunan ve Roma dünyasına geçmiştir (Duman, 2022, s. 41; Lacheman, 1937, s. 4).

Yapılan kehanetler, belli bir kural çerçevesinde yapılmış ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Eski Çağ Mezopotamya insanının göksel kehanet yapmasındaki ana amacı farklılık gösterse de bunu

¹Namburbi Ritüeli, Eski Çağ Mezopotamya insanların kötü durumlar karşısında yaptıkları bir ritüeldir. Kötü kehanetler veya kötü durumların, bu ritüelin yapılmasıyla ortadan kalkacağına inanılır. NAM.BÜR.BI kelimesi, "Onun Serbest Bırakılması" manasına gelen bir arınma ritüelini ifade eder; (Çeçen vd., 2020, s. 159).

yapmalarındaki amaçlarından bir tanesi tanrıların, gezegenlerin hareketleri ile onlara bir şey anlatmaya çalıştığına inanmalarındır. Böyle bir şeye inanmalarının ana sebeplerinden birini Enuma Eliş adlı Babil Yaratılış Destanı'nda bulabiliriz. Buna göre; Marduk², bütün düşmanlarını yendikten sonra tanrılara ve tanrıçalara istasyonlar veya gezegenler vermiştir. Eski Çağ Mezopotamya insanı da buna istinaden gök cisimlerine kutsallık yüklemiştir. Onlara birer tanrı veya tanrıça olarak bakmaktan ziyade, tanrıların tezahürleri (Rochberg, 2009, s. 46) olarak görmüşlerdir. Buradan yola çıkarak; *Eğer x olursa, y olacaktır* gibi bir formül ile kehanet yapmışlardır. (Barton, 1994, s. 12; Hunger & Pingree, 1999, s. 13; Rochberg, 2018, s. 121; Mieroop, 2016, s. 13; Verderame, 2002, s. 447).

Mieroop'a göre kehanet yapılmasındaki amaç, yukarıda söylenenden çok farklıdır. Ona göre; Eski Çağ Mezopotamya kralları, kendi ilahi konumları gereği bazen tanrı sayılabiliirdi ve ilahi kralın geleceği görmesi gerekirdi. Savaşlar ve istikrarsızlıklar da insanları olumsuz düşüncelere itmiş olsa gerek ki kendilerine bir teselli aradılar. Bundan dolayı kehanet yapılmaya ihtiyaç duyuldu. Ortada bir gözlem olsa da yapılan kehanetlerde yazılanın gerçekleşme garantisi hiçbir zaman olmamıştır. Yani bir bakıma yapılan kehanetler bir poligon alanı olmuştur diyebiliriz (Mieroop, 2016, s. 100–101; Kağnıcı, 2021, s. 209).

Bu makalede Eski Çağ'da Mezopotamya'da meydana gelen depremlerden ziyade, bu yaşanan depremler karşısında dönemin insanların ne yaptığı, ortaya çıkan olumsuz veya olumlu durumlar üzerinde durulmaktadır. Bunu yaparken de dönemin kâhinlerinin yapmış olduğu kehanetler temel alınmıştır. Böylelikle kehanetler incelenerek Eski Çağ Mezopotamya insanının deprem algısı ve deprem sonrasında yapılabilecekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

A. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmada en çok faydalanılan eserler tarafımızca çevrilen kaynaklardır. Bu bağlamda en öne çıkan eserlerden biri Hermann Hunger ve David Pingree tarafından yazılan *Astral Science in Mesopotamia* (1999) adlı ederdir. Bu çalışmada Eski Çağ'da Mezopotamya'da göksel çalışmalara ve incelemelere detaylı şekilde değinilmiştir. Gökyüzünü incelerken kullandıkları yöntemler ve araçlar hakkında bilgiler verilmiştir. Eser, çivi yazılı metinlerin çevirisi sonucu yazılmıştır. Dolayısıyla çalışmamız için önemli bir yer tutmaktadır. Deprem kehanetleri için ise iki önemli, temel eserden yararlanılmıştır; E. R. Lacheman *An Omen Texts from Nuzi* (1937) ve Francesca Rochberg-Halton *Aspects of Babylonian Celestial Divination: The Lunar Eclipse Tablets of Enuma Anu-Enlil* (1988). Lacheman'ın eserinde Enuma Anu Enlil 47. tablet, Rochberg'in eserinde ise Enuma Anu-Enlil 22. tablet depremle ilgili kehanetleri içerir.

B. YÖNTEM

Çalışma, öncelikle çivi yazılı metinlerin, çiviyazısı uzmanları tarafından modern dillere tercümelerinden faydalanılarak yapılmıştır. Kehanetler söz konusu olduğundan edebi olarak Türkçeye en yakın anlamlar düşünülerek düzenlenmiş ve yazılmıştır. Çivi yazılı tabletler üzerindeki metinlerin zamanla yıpranmasından dolayı okunamayan yerler [...] şeklinde gösterilmiştir. Metnin

² Sum. *Amar.ud-utu*, Ak. *Marûtuk* denilen Babil baş tanrısıdır. Enuma Eliş'te çok önemli düşmanlarını yenerek en yüksek tanrısak makama çıkmıştır. Kült merkezi Babil'dir. Buradaki tapınağının adı *E-sağila* (Yüce Ev)'dir; (Baigent, 2015, s. 248; Lambert, 2016, s. 42; Pinches, 1906, s. 23).

bütünselliğinden yola çıkılarak veya tahmini olarak, tahribat sonucu silinen ve okunmayan yerlere gelebilecek kelimeler ise (?) şeklinde gösterilmiştir. Kehanetlerde birden fazla anlamı çıkan kelimeler veya anlamlar (Veya) yazılarak veya taksim (/) işareti ile belirtilmiştir. Dipnot kısmında ise bazı kelimeler Sümerce (Sum.) ve Akadça (Ak.) şeklinde belirtilmiştir.

C. DEPREMLE İLGİLİ KEHANETLER

Enuma Anu-Enlil kehanet serisinde 44-49 arasındaki tabletlerdeki kehanetler Adad³ tabletleri olarak geçer ve şimşek, rüzgâr, yağmur, sis, gökkuşağı ve depremler ile ilgili kehanetleri barındırır. Genel olarak depremler ilgili kehanetler, Enuma Anu-Enlil'in 47. Tabletinde geçer. Harvard Semitic/Art Museum envanterinde bulunan ve SMN 3180 numaralı bu tablet, 1931-1932 yıllarında Nuzi'de sürdürülen kazılarda çıkar ve E.R. Lacheman tarafından çevirisi yapılır (Lacheman, 1937, ss. 4-8). Olası silinmeler göz önüne alınarak tamamlayıcı notlarla birlikte E. Gehlken tarafından yayınlanır (Gehlken, 2012, s. 150-160).

39. Eğer Nisannu⁴ (Mart/Nisan) ayında deprem olursa, hükümdarın diyarı ona karşı isyan edecek.
40. Eğer Nisannu (Mart/Nisan) ayının araya giren/eklenen veya artık günlerinde depremler olursa, memleketin toprakları verimsizleşecek.
41. Eğer Ayyaru (Nisan/Mayıs) ayında deprem olursa, [oranın halkı] kalelerde toplanacak. Değişken: Zorluk içinde toparlanacaklar.
42. Eğer Simānu (Mayıs/Haziran) ayında deprem olursa, Enlil⁵'in buyruğuyla terk edilmiş kırsal yerleşim yerleri yeniden doldurulacak.
43. Eğer Du'uzu-Dumuzu (Haziran/Temmuz) ayında deprem olursa, hükümdar kendi memleketinde rezil olacaktır veya düşmanının toprağında/sarayında.
44. Eğer Ab-Abu (Temmuz/Ağustos) ayında depremler olursa, göçebe nüfusun kalelere doğru kaçıışı [olacak].
45. Eğer Ulul-Ullulu (Ağustos/Eylül) ayında depremler olursa, toprak/memleket gelecek hasat ayna kadar kıtlık yaşayacak.
46. Eğer Taşritu-Tişrittu (Eylül/Ekim) ayında depremler olursa, hasat bollaşacak veya memlekette düşmanlıklar olacak.
47. Eğer Arahsamnu/Arahsamna (Ekim/Kasım) ayında depremler olursa, şiddet ve cinayet olayları olur, ülkede kıtlık ve yıkım olayları olacak.
48. Eğer Kislimu (Kasım/Aralık) ayında depremler olursa, hükümdara gelince/hükümdara memleketi ona düşmanlık gönderecek/besleyecek.
49. Eğer Tebēt-Tebētu (Aralık/Ocak) ayında deprem olursa, hükümdarın sarayı terk edilecek ve arazi harabeye dönecek.

³Sum. İşkur, Ak. Adad-Addu, Eski Çağ Mezopotamya inancında Fırtına Tanrısı. Tapınağının ismi *é-u-gal-gal-la* (büyük fırtınaların evi)'dir; (Schwemer, 2007, s. 125-131).

⁴Eski Çağ'da Mezopotamya'da kullanılan ayların isimleri ve modern karşılıkları için; (Baysal, 2016, s. 125).

⁵Sum. Enlil, Ak Ellil adıyla bilinen Eski Çağ Mezopotamya inançlarındaki Hava Tanrısıdır. Önemli tapınım yeri Nippur şehridir. Tapınağının ismi ise *E-Kur'*dur; (Leick, 1991, s. 45-46).

50. Eğer Şabātu (Ocak/Şubat) ayında depremler olursa, bir düşman hükümdarın sarayına yerleşecek, hükümdar düşmanına [...].
51. Eğer Addar-Addaru (Şubat/Mart) ayında depremler olursa, düşmanın askeri seferleri memleketi tekrar tekrar etkileyecek/memleket üzerine birçok düşman askeri seferleri olacak.
52. Eğer Addar-Addaru (Şubat/Mart) ayının araya giren/eklenen veya artık günlerinde depremler olursa, Erra⁶ memleketin (servetini) yutacak, zor zamanlar yaşanacak, insan eti yenecek.
53. Eğer anormal derecede güçlü bir deprem olursa, eğer depremler ölçüsüz ise, eğer bir, iki veya üç kere gürlerse/sallarsa ve [...].
54. Eğer depr[...] titirse, benekli/alacalı arpanın (hasadı) kötü [olacak?].
55. Eğer yer bütün gün sallanursa, yerin erimesi/çözülmesi/yarılması (olacak).
56. Eğer geceleyin deprem olursa, memlekette endişe olacak veya: memleket düşecek.
57. Eğer tekrar tekrar/üst üste depremler olursa, bir düşman saldırısı olacak.
58. [Eğer yer sarsılırsa] Adad göklerde gürler ve (sonra) durur ve bir karar verirse, (bu terör/kötü yönetim saltanatının sonu (olacaktır) veya hanedanın sonu veya yıkımı olacaktır).
59. [Eğer du]var (?) yıkılırsa/düşerse, o yıl saldırılar memlekete yaklaşacak/memlekete saldırılar olacak.
60. Eğer yer yarılırsa, alışılmışın dışında/ölçünün ötesinde Nergal⁷ (memleketin zenginliğini, ülkenin insanlarını yutacak, yok edecek).
61. Eğer yer sarsılır, memleket ve memlekette yaşayanlar tarafından görülmesine neden olursa? Halkın devleti anarşiye, saman ve [...] düşecek.
62. [Eğer yer gürlerse] gök yankılanırsa, kral ve ordusu uzun zamandır sahip olduğu bir memlekete gidecek ve [...].
63. Eğer [...] gürlemesini/kükremesini ona söylese, memlekette kıtlık olacak.
64. Eğer topraktan kan çıkarsa, o bölgede düşmanlıklar çıkar, salgınlar/ölümler ol[...] [...].
65. [Eğer toprak sızdırırsa/çıkarırsa/atarsa (enerjisini ?), o bölge, iki yıllığına terk edilecek, onun (toprağın) verimi üç yıl sahibine [...] olacak.
66. [Eğer toprak] sızdırırsa/çıkarırsa/atarsa (enerjisini ?) O memleket küçülecek.
67. Eğer toprak burun mukusu çıkarırsa, o bölgeyi terk eden tanrılar o bölgeye [geri dönecek].
68. Eğer Ereškigal⁸ bir aslan gibi ağıt yakarsa, o bölge terk edilecek. Değişken: Yeryüzü toprağı harabeye dönecek.
69. Eğer Ereškigal bir kurt gibi ağıt yakarsa, o bölge terk edilecek.
70. Eğer Ereškigal bir tilki gibi ağıt yakarsa, o bölge [terk edilecek].

| 1630 | ⁶Babil Veba veya Kuraklık Tanrısı. Kavurucu güneşin insan aklındaki dinsel tezahürü olarak da görülebilir. Ak. *eruru* (kuru olmak); (Leick, 1991, s. 57; Lurker, 2004, s. 60).

⁷Eski Çağ Mezopotamya inançlarında Savaş Tanrısı. En erken Sümerce isim telaffuzu *dKIŞ.UNU* şeklindedir. En önemli tapınım yeri Babil şehrinin kuzeyine lokasyon edilen Kutha şehirdir. Sümer ilahilerinde genel olarak “*zafer kazanmış boğa*” olarak anılır; (Esteve, 2017, s. 7).

⁸Sum. *ki d babbar.è* (Ereškigal - *büyük yerin hanımı*), Ak. *Allatum*. Eski Çağ Mezopotamya inançlarında yer altı veya cehennemin hanımı ve Nergal'in eşi; (Leick, 1991, s. 56; Pinches, 1906, s. 78).

Deprem ile ilgili bir kehanet de Enuma Anu Enlil 45. tabletteki şimşekler ile ilgili kehanetlerde geçer (Gehlken, 2012, s. 65):

[Eğer Adad şim]şek atarsa ve bir deprem olursa, memlekette bir savaş patlak verecek.

Eski Çağ Mezopotamya insanının deprem algısını anlayabileceğimiz bir diğer önemli kaynak ise yine aynı kehanet serisi olan Enuma Anu-Enlil'in 15-22 arası tabletleridir. Bu tabletler genel olarak ay tutulması ve bu bağlamda oluşabilecek kehanet varsayımlarını içerir. Tabletlerin çeviri ve notlarını 1988 yılında Francesca Rochberg-Halton toparlayarak kitap hâlinde yayınlamıştır. Depremler ile ilgili ana bölüm ise 22. Tablet 2. bölümdedir (Rochberg, 1988, s. 262–269):

2. 1:

1. Eğer bir deprem olursa, kralın toprakları ona karşı isyan edecek ve bir devrim başlayacaktır.

2.2:

1. Eğer bir deprem olursa, otlaklar kuruyacak/çöp olacaktır.

2.3:

1. Eğer bir deprem olursa, kral hor görülecek ve ülkesinin gözünde küçümsenecektir.

2.4:

3. Eğer bir deprem olursa, bir göç/kaçış olacaktır.

2.5:

3. Eğer bir deprem olursa, toprağın/memleketin kralı açlık çekecektir.

2.6:

3. Eğer bir deprem olursa, toprağın/memleketin kralı açlık çekecektir.

2.7:

3. Eğer bir deprem olursa, toprağın/memleketin ekinleri yeşerecek; düşmanlıklar olacaktır.

2.8:

3. Eğer bir deprem olursa [...]

2.9:

3. Eğer bir deprem olursa, kraliyet sarayı terk edilecektir.

2.10:

3. Eğer bir deprem olursa, kral bir düşman şehirde ikamet edecektir.

2.11:

3. Eğer bir deprem olursa, düşman askeri harekâtı/seferi olacaktır.

2.12:

3. Eğer bir deprem olursa, düşman askeri harekâtı/seferi olacaktır.

C. KEHANETLERİN YORUMLANMASI

Enuma Anu-Enlil 47. Tabletteki depremle ilgili kehanetler ile ilgili sonuç ve yorumlar aşağıdaki gibidir:

39. Kehanette depremin getirdiği yeme içme veya barınma gibi temel sorunlardan dolayı dönemin insanının kendi krallarına isyan etme gibi bir durumları söz konusu olabilir. Genel itibarıyla Nisannu ayı, Güney Mezopotamya'da arpa hasadının yapıldığı ilk aydır. Bu ayda meydana gelen bir deprem sonucunda ekonomik kriz çıkma ihtimali olabilir.

40. Kehanette yine depremin yol açma ihtimali olduğu yeme içme konusundaki tedarikten dolayı sıkıntılar dile getirilmiş olma ihtimali vardır. Fakat Nisan ayı, Eski Çağ Mezopotamya coğrafyası için verimli geçen bir dönemdir. Yine de eğer Nisan ayında üst üste veya birden fazla deprem olursa; toprak kayması, heyelan veya sel olması gibi muhtemel durumlardan dolayı toprağın verimsizleşeceği çıkarımı yapılabilir. Üst üste deprem olması da eklenen veya artık günler ile alakalı bir çıkarım olabilir. 45. ve 54. Kehanetlerle ilgili de yukarıdakine benzer yorum yapılabilir.

41. Kehanette günümüzde de depremler olduğunda halk, evini terk ederek cami veya spor salonları gibi sağlam yapılara toplanır ve gerçekten de tecrübe 6 Şubat 2023 Türkiye depreminde tecrübe edildiği gibi zor toparlanır. Dönemin insanı ise bu kehaneti yapmakla bir bakıma deprem durumunda kale, saray veya buna benzer sağlam yapılara sığınılması gerektiğini anlatır gibidir. 44. Kehanette de 41. kehanette gerçekleşen aynı durum görünür.

42. Kehanette eskiden terk edilen kırsal yerleşim alanlarına şehirlere nazaran daha güvenli olacağından bu alanlara tekrar yerleşileceğine işaret ediliyor. Yine burada dönemin insanların "*Hava Tanrısı Enlil'in emriyle...*" gibi bir söylem kullanması; çoğu işlerini tanrılara dayandırmak gibi bir huyu olduğu için böyle bir söylem geliştirdiği yorumu yapılabilir. Kış aylarına nazaran ilkbahar ve yaz aylarında meydana gelebilecek bir depremde daha rahat olunacağı için göç etmek daha kolay olacaktır.

43. Kehanette deprem afetinin getireceği felaketlerle hükümdarın baş edemediği ve halkına doğru düzgün bakmadığından dolayı rezil olması söz konusu olabilir. Yine olası bir deprem felaketinde kendi sarayının bile yıkılma ihtimali olan kralın, düşman sarayına veya memleketine sığınarak rezil olacağı ihtimali üzerinde durulur. 48. Kehanette ise yukarıdaki yorumun aynısı yapılabilir.

46. Kehanette hasadın bollaşacağı üzerinde duruluyor. Ekim ayı, bölgesel olarak farklılık gösterse de genel olarak tohum ekme ayıdır. Bu ayda meydana gelebilecek bir depremde toprak yerinden oynayacak ve çift sürülmüş gibi hava alacaktır. Böylelikle hasadın bollaşacağı tahmin edilmiştir. Değişken olarak verilen düşmanlıklar olacak kısmı ise deprem durumunda hırsızlık veya yağma gibi

durumlardan dolayı bizleri şaşırtmayan bir olumsuzluktur. Ayrıca Ekim ay kışa yakın olduğundan barınma sorunundan dolayı denmiş olabilir. 47. Kehanette belirtilen muhtemel olaylar ise yukarıda saydığımız gibi, deprem felaketinin yaşanması durumunda sıkça yaşanan olaylardır.

49. Kehanette diğer evlerden daha sağlam olan hükümdarın sarayı bile yıkılma ihtimalinden bahsedilerek muhtemel olan depremin çok şiddetli olacağı üzerinde durulur. Öyle ki araziler bile harabeye dönecek denilmektedir. Ayrıca kışın deprem olması neredeyse bir kargaşa ortamı yaratacağından dolayı da böyle kötü bir senaryo kurulmuştur.

50. Kehanette günümüzde bile sınırda olan depremlerde güvenlik ihlali olma ihtimaline veya sınırın ötesindeki düşman memleketlerin muhtemel işgali üzerine tahmin yapılır. 51. ve 57. Kehanetlerde ise yine depremden dolayı ortaya çıkan güvenlik ihlalinden yararlanan düşman kuvvetlerinin muhtemel işgali üzerinde durulur. 59. Kehanette ise yukarıdakilere ek olarak şehrin güvenliği için yapılan duvarların yıkılmasını fırsat bilen düşmanın saldırıları ihtimali üzerinde durulur.

52. Kehanette depremin sebep olduğu olaylar veba veya kuraklık tanrısı Erra'nın yokluğa/kıtlığa sebep olacağı söyleniyor. Kavurucu güneşin bir tezahürü olan Erra'nın, geçim kaynağı çoğunlukla tarım olan dönemin insanları üzerinde fazlaca bir etkisi olacağı ihtimali göz önünde tutuluyor. Böyle bir durumun ortaya çıkardığı yokluk içinde insan etinin bile yenilebileceği ihtimali vardır.

55. Kehanette deprem felaketi durumunda yer yarılması veya toprak kayması gibi muhtemel durumlar üzerinde durulur.

56. Kehanette geceleyin bir deprem olması ihtimali üzerinde durulur. Gece karanlığının, dönemin insanının bilinçaltında kötü bir imge taşıdığını anlamak zor olmasa gerekir. Bir de gece uykuda iken daha çaresiz ve depreme hazırlıksız olunur. Bu durum devamında sözü edilen *endişe olacak* veya *memleket/ülke düşecek* gibi kötü ihtimaller de insanları şaşırtmaz.

58. Kehanette deprem anında Fırtına Tanrısı Adad'ın şimşekleri görünürse hâli hazırda kötü yönetim sergileyen kral ve hanedanının sonunun geleceğinden bahsedilir. Deprem olması durumunda şimşek gören dönemin insanları, bunu bir işaret bilerek despot krallarına karşı ayaklanma başlatması ihtimali olabilir.

60. Kehanette deprem felaketi anında yer yarılması ihtimali üzerinde durulur ve bir kişileştirme yapılarak yeraltı tanrısı Nergal'in insanları ve mallarını yutacağı söylenir.

61. Kehanette gözle görülür şiddette bir deprem olması belirtiliyor olabilir. Bu bağlamda ortaya çıkacak muhtemel kötü olaylar sıralanır.

62. Kehanette deprem felaketi durumunda kralın şehri ve sarayının yıkılacağı ihtimali üzerinde durularak, kralın sahip olduğu başka bir memlekete taşınacağı belirtilir.

63. Kehanette kişileştirme yapılarak bir tanrı veya tanrıçanın yere sarsılmasını söylediği çıkarımı yapılabilir. Çünkü dönemin insanları tanrı ve tanrıçaları herhangi bir şey üzerinde tezahür ettirmede pek mahirdir. Bu bağlamda ortaya kıtlık çıkacağı ihtimali söylenebilir.

65. ve 66. Kehanetlerde toprağın enerjisini atarak/salarak depreme sebep olması durumunda, o toprağın terk edileceği ve büyük ihtimalle depremin sebep olduğu hasardan dolayı sahibine fayda sağlamayacağı ve küçüleceği/değersizleşeceği durumu ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

67. Kehanette deprem durumunda toprağın burun mukusu çıkarması yani toprak kayması/toprağın akışkan olması gibi kötü bir durumda ki bu durum yüksek ihtimalle toprağın yarıklar veya kaymalar sonucu verimsizleşeceği şeklinde yorumlanabilir, ancak tanrıların kendilerine yardım edebileceği şeklinde de yorumlanabilir.

68. 69. ve 70. Kehanetlerde yeraltı tanrıçası Ereškigal'ın bir aslan, bir kurt ve bir tilki gibi uğuldması durumu üzerine durulur. Burada yine bir kişileştirmeye gidilerek deprem anında duyulan garip sesler yeraltı ile ilişkilendirilmiş ve Ereškigal'e bağlanmıştır. Devamında ise ortaya çıkabilecek kötü durumlar sıralanmıştır.

Enuma Anu-Enlil 22. tabletteki depremle ilgili kehanetlerin yorumlar aşağıdaki gibidir.

2.1. Kehanette halkın deprem karşısında yaşadığı zorluklar göz önüne alınmış olabilir. Bu zorluklar karşısında krallarının da elinden fazla bir şey gelemeyeceğini göz önüne alacak olursak halkın krallarına karşı isyan etmiş olma ihtimalleri olabilir. Bir diğer ihtimal de deprem anında oluşan güvenlik zafiyetlerinden dolayı bunu fırsat bilen kişiler bir devrim başlatabilir veya geçmişteki depremlerde insanlar böyle olayları tecrübe etmişler ve tekrardan böyle durumların yaşanabileceğini kehanette belirtmiş olabilirler.

2.2. Kehanette bir deprem olması durumunda otlakların kullanılamaz hâle geleceği vurgulanmıştır. Böyle bir kehanetin sebebi ise depremin suyollarına veya kanallarına zarar vermesinden dolayı otlakların sulanamaması ve sonuç olarak kuruması olarak yorumlanabilir. Bir diğer ihtimal de depremin olduğu yerdeki otlaklarda ve topraklarda yarıklar ve çukurlar açılmasından dolayı bu yerlerin kullanılamaması da olabilir.

2.3. Kehanette deprem olması durumunda krala kötü gözle bakılacağı vurgulanıyor. Bu bağlamda depremin getirdiği yıkıma kralın doğru düzgün müdahale edememesinden dolayı veya kralın günahkâr olmasından dolayı böyle bir yorum yapılmış olma ihtimali vardır.

2.4. Kehanette bir deprem olması durumunda hali hazırda deprem olan bölgede insanların başka yerlere göç etmesi üzerinde durulmuştur. Böyle bir kehanetin yazılmasının sebebi ise insanların yaşadıkları yerlerde depremden dolayı oluşan zararlar sebebiyle yaşadıkları yerleri terk etme ihtimalleri olabilir.

2.5. Kehanette deprem olması durumunda memleketin kralı açlık çekecek denilmektedir. Depremden dolayı tarla veya yiyecek depolarının zarar görmesi ihtimali, üretimin düşmesi ve vergilerin toplanamaması göz önüne alındığında böyle bir kehanetin yazılma ihtimali de ortaya çıkacaktır.

2.7. Kehanette diğerlerinden farklı olarak bir deprem olması durumunda memleketin ekinlerinin yeşereceği ve düşmanlıkların yok olacağı ihtimali üzerinde durulur. Böyle bir durumda yaşadıkları bölgeleri terk eden insanların daha verimli topraklara göç etmesinden dolayı topraklarının öncekine göre

daha verimli olması ihtimalinden dolayı ekinlerinin bollaşabileceğini varsayabiliriz. Yine depremin toprağı havalandırması ve ekinlerin daha kolay yeşermesinden dolayı da ekinler bollaşır. Diğer öncülde de birbirine düşman olan iki memleketin, depremden dolayı meydana gelebilecek güvenlik zafiyetlerinden yararlanarak birbirlerine karşı düşmanlıklarını daha açık bir fiile dökme ihtimalleri üzerinde durulur.

2.9. Kehanette bir deprem olması durumunda kraliyet sarayında oluşabilecek muhtemel çatlaklar, zararlar veya yıkımlardan dolayı buranın terk edilmesi ihtimali üzerinde durulur.

2.10. Kehanette depremin yıkım şiddetinin fazlalığı vurgulanmış olsa gerek ki böyle bir durumda depremi yaşayan kralın bir düşman şehrine bile sığınacak kadar çaresiz kalacağı ihtimali üzerinde durulur.

2.11. Kehanette yine depremden dolayı oluşabilecek güvenlik zafiyetlerinden dolayı düşmanların askeri saldırılara geçebileceği ihtimali üzerinde durulur.

Sonuç

Eski Çağ Mezopotamya insanı birçok alanda olduğu gibi astronomi ve astroloji konusunda da kendisinden sonraki nesillere önemli bir miras bırakmıştır. Göksel incelemeler konusunda tarihteki ilk örneklerden sayılabilecek Enuma Anu-Enlil adlı kehanet serisini oluşturmaları bu konudaki en önemli göstergelerdendir. Gelecekte haberdar olma isteği herkeste olduğu gibi o dönemin insanını da elbette ki meraklandırmış ve onları kehanetler ile bir nebze rahatlatma yoluna götürmüştür.

Kehanet yapmanın, onlar için farklı sebepleri de vardır. Bunlardan bir tanesi de ilahi kral kavramıdır. Eski Çağ Mezopotamya kralları, bazen yarı tanrı olarak da görülürlerdi. Bundan dolayı da bazı tanrısal göstergelere sahip olmaları gerekirdi. Elbette ki gelecekte haberdar olabilmek, bu göstergeler arasında en önemli olanlarındandır. Bu bağlamda kehanet yapmanın önemi ön plana çıkar. Öte yandan, özellikle otoritelerinin sarsıldığı zamanlarda ve politik ve ekonomik durumun kötüye gittiği zamanlarda olumlu kehanetlere başvurarak ortamı rahatlatma yoluna gitmişlerdir. Bir diğer neden ise Babil Yararılış Destanı Enuma Eliş'te tanrı Marduk'un, diğer tanrı ve tanrıçalara gezegenler vermesinden dolayı o dönemin insanların gezegenlerin hareketlerini tanrılardan bir mesaj olarak algılamasıdır. Fakat yapılan kehanetlerin gerçekleşme ihtimalleri çok düşük olduğundan bazı bilim adamlarına göre zor durumlarda kendilerini rahatlatmak için yapmışlardır.

Deprem gibi doğal afetler, günümüzde olduğu gibi Eski Çağ Mezopotamya insanının da bilinçaltında kötü durumlar bırakmıştır. Bunu yaptıkları kehanetlere bakarak çok rahat görebiliriz. Genel olarak inceleme yapıldığında o dönemin insanların deprem algısını anlayabiliriz. Deprem, onların gözünde kötü bir işaret olarak algılanmıştır. Çünkü sonuç olarak kötü olaylar yaşanmıştır. Nisan ayında gerçekleşen bir deprem kötü durumlara yol açabilirdi. Çünkü Nisan ayı, hasadın ilk ayıydı. Bu ayda deprem olması durumunda açlık veya kıtlık gibi durumlar ortaya çıkabilir ve bu da var olan otoriteye karşı isyana sebep olurdu. İnsanlar arasında kargaşa da çıkardı. Öte yandan Nisan ayı, iklimsel açıdan yumuşak bir aydır. Bu yüzden dönemin insanların toparlanması daha rahat olurdu. Kışın olmayan bütün depremler için bu durum geçerlidir. Ek olarak ekin ekme zamanı ortaya çıkabilecek bir deprem

durumunda bazen olumlu olarak “ekinler bollaşacak” diye kehanet yapılabilirdi. Çünkü böyle bir zamanda meydana gelebilecek bir deprem sonucunda toprak hava alacak ve çift sürmek daha kolay olacağı için gelecek hasat zamanı daha bol ekin alınabilirdi.

Kış aylarında meydana gelebilecek bir deprem durumunda ise tam bir kaos ortamı olurdu. Çünkü kış aylarında deprem olması durumunda hem yemek hem de barınma gibi temel ihtiyaçları karşılama çok zor olurdu. Böyle bir durumda halk, büyük isyanlara girişir ve hatta kral bile tahtından indirilebilir veya başka bir memlekete sığınabilirdi. Böyle bir durumda kralın itibarı çok düşerdi. Bu sonuçlar da gösteriyor ki deprem, Eski Çağ Mezopotamya insanını çok kötü etkilemiştir.

Kehanetler incelendiğinde depremler sonucunda meydana gelen güvenlik zafiyetleri de göze çarpmaktadır. Özellikle komşu memleketlerin böyle bir zafiyeti kullanarak düşmanlığını açık şekilde gösterdiği ve deprem olan memleket üzerine sefere çıktığı bazı kehanetlerde belirtilmiştir. Deprem olan yerlerde yağma ve talan da olmuş olma ihtimali de vardır. Bu durum da bazı kehanetlerde belirtilmiştir. Yine deprem olması durumunda salgın hastalıkların da ortaya çıkacağı belirtilmiştir.

Eski Çağ Mezopotamya insanının deprem anında çıkan sesleri kişileştirerek bazı hayvanlara benzetmesi de yine deprem gibi bir doğa olayını tanrıların yaptığına inanmalarındandır. Çünkü Bazı kehanetlerde özellikle yeraltında veya öte dünyada yaşayan tanrılar veya tanrıçalar işaret edilerek “bir aslan gibi, bir kurt gibi veya bir tilki gibi” denilerek çıkan seslerin korkutuculuğundan da olsa gerek bunları tanrı veya tanrıçaların çıkardıklarını varsaymışlardır. Depremden dolayı oluşabilecek kıtlık, kuraklık veya cinayet gibi kötü durumlar da tanrılara atfedilerek “zor zamanlar yaşanacak ve insan eti yenecek” denmiştir.

Deprem olması durumunda göçlerin yaşanması da muhtemeldir. Bu durumun da kehanetlerde olma ihtimali üzerinde durulmuştur. Buna göre insanların yaşadığı yerler harabeye döndüğünde kralın büyük sarayına veya sağlam kalmış kalelere sığınılırdı. Eğer buralarda yaşanmayacak halde ise insanlar eskiden yaşadıkları yerlere giderler veya komşu bir memlekete sığınılırdı. Yine geceleyin olacak olan depremlerin de daha kötü sonuçlar doğurabileceğini de kehanetlerde öğrenmekteyiz.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- Baigent, M. (2015). *Astrology in Ancient Mesopotamia: The science of omens and the knowledge of heavens*. Simon and Schuster.
- Barton, T. (1994). *Ancient astrology*. Routledge Press.
- Baysal, A. S. (2016). *Asurlular'da tarih yazımı ve takvim sistemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeçen, S., Gökçek, L. G., & Akyüz, F. (2020). Marqasi'den Nanburbi ritüeline ait bir tablet: nisan ayında görülen yılanın uğursuzluğu. *Arcivum Anatolicum*, 14/2, 157–175.
- Duman, H. (2022). Eski Çağ Mezopotamya inanışlarında gök hierofanisi. *Kulmira*, 3(1), 37–43.
- Esteve, J. L. B. (2017). *Nergal: The shaping of the god Mars in Sumer, Assyria, and Babylon* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Wales. <http://cura.free.fr/13+/1712belmonte.pdf>
- Gehlken, E. (2012). *Weather omens of Enuma Anu Enlil: Thunderstorm wind and rain tablets (44-49)*. Brill.
- Güçlüer, D. E. (2023). Milli güvenlik meselesi olarak depremler. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 14, 205–217.
- Leick, G. (1991). *A dictionary of Ancient Near Eastern mythology*. Routledge Press.
- Hunger, H., & Pingree, D. (1999). *Astral science in Mesopotamia*. Brill.
- Kağnıcı, G. (2021). Marc Van De Mieroop philosophy before the Greeks: The pursuit of truth in Ancient Babylonia. *Cihannüma*, VII (1), 203–213.
- Lacheman, E. R. (1937). An omen text from Nuzi. *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale*, 34(1), 1–8.
- Lambert, W. G. (2016). *Ancient Mesopotamian Religion and Mythology: Selected Essays* (T. . George, A.R, Oshima (ed.)). Mohr Siebeck.
- Lurker, M. (2004). *The routledge dictionary of gods and goddesses*. Routledge Press.
- Mandacı, E. (2020). Asur devletinde doğal afetler ve doğal afet algısı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 99–116. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.524554>
- Pinches, T. G. (1906). *The religion of Babylonia and Assyria*. Archibald Constable Company Press.
- Rochberg-Halton, F. (1988). *Aspects of Babylonian celestial divination: The lunar eclipse tablets of Enuma Anu Enlil*. Archiv für Orientforschung Beiheft 22.
- Rochberg, F. (2009). The stars and their likenesses: Perspectives on the relation between celestial bodies and gods in Ancient Mesopotamia. İçinde B. N. Porter (Ed.), *What is a God? Anthropomorphic and Non-Anthropomorphic Aspects of Deity in Ancient Mesopotamia* (ss. 41–91). Casco Bay Assyriological.
- Rochberg, F. (2018). The Catalogues of Enūma Anu Enlil. İçinde U. Steinert (Ed.), *Assyrian and Babylonian Scholarly Text Catalogues* (ss. 121–136). De Gruyter.
- Schwemer, D. (2007). The Storm-Gods of the Ancient Near East: Summary, Synthesis, Recent Studies Part I. *Journal of Ancient Near Eastern Religions*, 7(2), 121–168. https://brill.com/view/journals/jane/7/2/article-p121_2.xml?language=en
- Mieroop, M.V.D. (2016). *Philosophy before the Greeks: The pursuit of truth in Ancient Babylonia*. Princeton University Press.

Verderame, L. (2002). Enuma Anu Enlil tablets 1-13. İçinde J. M. Steele & A. Imhausen (Ed.), *Under One Sky: Astronomy and Mathematics in the Ancient Near East* (ss. 447–458). Ugarit Verlag.

